

in hun relatie met de brede massa hadden versterkt en bovendien de Chinese handelaren een functie in de samenleving hadden toegekend waaruit voor hen tal van voordelen waren voortgevloeid? Het is moeilijk, vragen als deze met duidelijkheid te beantwoorden, moeilijker nog om, als al die antwoorden positief zouden zijn, het onderling gewicht van de dan aangegeven factoren te bepalen. Hoe dat alles zij, al in de negentiende eeuw stond vast (toen vooral voor de Indo-Europeanen) dat wie in de koloniale samenleving vooruit wilde komen, zich de scholing van de bovenlaag eigen moest maken; dat men door die scholing hogerop zou kunnen komen, was onzeker – zeker was, dat als zij bleef ontbreken, van dat opklimmen geen sprake zou zijn.

Wij achten het niet nodig om in ons op de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog gericht werk een beeld te geven van alle ontwikkelingen die zich in de koloniale samenleving hebben voorgedaan, maar op het onderwijs dienen wij dieper in te gaan. De 'ethische politiek' die zich de verheffing van de inheemse bevolking ten doel had gesteld, diende allereerst dat onderwijs, wel te verstaan: het moderne onderwijs, te bevorderen; trouwens, dat onderwijs was onmisbaar voor de vorming van de geschoolde hulpkrachten waaraan na 1870 zowel het gouvernement als het Europese bedrijfsleven in toenemende mate behoefte had. Anderzijds hield datzelfde onderwijs het gevaar in dat zich in de koloniale samenleving groepen ontwikkelde inheemsens zouden gaan vormen die op een snelle beëindiging van de koloniale overheersing zouden aandringen.

Onderwijs

Schrijven wij over het onderwijs, dan is het zinvol, de indeling aan te houden die aan dit hoofdstuk ten grondslag ligt – indeling dus naar vier bevolkingsgroepen: de Europeanen (en dan kunnen wij nu beter over 'de Nederlanders' gaan schrijven¹), de Indo-Europeanen oftewel Indische Nederlanders, de Chinezen (en andere Vreemde Oosterlingen) en de inheemsens.

Voor Nederlandse jongeren werd van het begin van de negentiende eeuw af aanvankelijk louter lager onderwijs gegeven; dat werd gevolgd

¹ Bij hetgeen volgt, houde men in het oog dat het Nederlands onderwijs natuurlijk ook gevolgd kon worden door kinderen uit niet-Nederlandse blanke gezinnen.